

Skatteverket har ansetts behörigt att pröva en ansökan om att en utländsk medborgare ska dödförklaras när dennes enda anknytning till Sverige är äktenskap med en person som är bosatt i Sverige.

Lagrum:

1 och 5 §§ lagen (2005:130) om dödförklaring

M.M. var medborgare i Somalia men bosatt och folkbokförd i Sverige. I juni 2013 ansökte han hos Skatteverket om dödförklaring av sin maka N. Enligt M.M. hade maken försvunnit i Mogadishu i samband med en artilleribeskjutning där 2009. *Skatteverket* beslutade den 24 september 2013 att avslå M.M:s ansökan.

M.M. överklagade Skatteverkets beslut hos förvaltningsrätten och yrkade att hans maka skulle dödförklaras.

Förvaltningsrätten i Stockholm (2014-01-16, ordförande Brandell)

yttrade: – Frågan i målet – En förutsättning för att målet ska kunna prövas i sak är att Skatteverket varit behörigt att pröva M.M:s ansökan om dödförklaring av N. Förvaltningsrätten prövar därför först denna fråga. – Rättslig reglering – I förarbetena till lagen (2005:130) om dödförklaring, DFL, anges att frågor om svensk myndighets behörighet att ta upp och avgöra ärenden om dödförklaring får avgöras med tillämpning av allmänna internationellt privaträttsliga regler (prop. 2004/05:88 s. 25). – I förarbetena till den tidigare regleringen om dödförklaring i 25 kap. ärvdabalken anges följande. Med hänsyn till dödförklaringens syfte att undanröja olägenheterna av att visshet ej kan ernås huruvida en bortovarande person avlidit, får dödförklaringsinstitutet i viss mån anses ha territoriell karaktär. Ändamålet med institutet skulle endast ofullständigt vinnas, om dess användning vore begränsad till svenska medborgare; även utlänningar med viss anknytning till vårt land måste kunna göras till föremål för ansökan om dödförklaring. Det synes sålunda vara naturligt att svensk domstol är behörig att dödförklara en bortovarande utlänning som vid försvinnandet hade hemvist här i riket. Men behörighet bör anses vara för handen även eljest då ett praktiskt behov av dödförklaring föreligger för vårt lands vidkommande, t.ex. när det här finnes egendom efter den bortovarande. (SOU 1954:6 s. 124.) – I litteraturen har följande uttalats. Utlänning torde kunna dödförklaras i Sverige om han senast haft hemvist här. Det har hävdats att dödförklaring av utlänning även i andra fall kan äga rum i Sverige om det visar sig behövt, t.ex. med hänsyn till make eller egendom här i riket. I dylika fall torde det dock vara lämpligare att i stället för egentlig dödförklaring endast pröva frågan prejudiciellt. (Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 7 u, s. 166.) – I rättsfallet RH 1999:12 uppgav en kvinna vid inresa till Sverige att hon var änka, men folkbokfördes likväl som gift. Hon väckte talan om att rätten skulle fastställa att hon var änka. Hovrätten anförde följande. –

Det är uppenbart att människor som kommer till Sverige såsom flyktingar från diktaturer eller länder med en annan samhällsstruktur än vår i många fall kan ha svårt att med hjälp av officiella dokument från hemlandet styrka sina personliga förhållanden såsom civilstånd eller liknande. Detta kan leda till felaktiga anteckningar i folkbokföringsregistret. Sådana anteckningar kan, vare sig de grundas på felaktiga upplysningar eller missförstånd, emellertid inte i och för sig konstituera ett rättsförhållande mellan berörda personer. Är anteckningarna felaktiga ligger det närmast till hands att de rättas på administrativ väg. Som ovan har belysts kan detta vara svårt och ibland går det inte att åstadkomma det rättsliga underlaget för en rättelse. Anteckningarna förutsätts emellertid motsvara de verkliga förhållandena och får därför betydelse i många sammanhang. – I 14 kap. 1 § äktenskapsbalken definieras äktenskapsmål som mål om äktenskapsskillnad och mål där talan förs om fastställelse av att ett äktenskap består eller inte består. Bestämmelsen utesluter inte att talan kan föras om att ett äktenskap blivit upplöst på grund av att den ena maken har avlidit. Som ovan har framhållits kan många till Sverige invandrade personer vara i den situationen att de kan ha svårt att med utländska dokument styrka sitt civilstånd. Det finns därför ett reellt behov av en sådan möjlighet och detta särskilt när det saknas möjlighet att i administrativ ordning få till stånd en ändring. Den naturliga motparten i en sådan tvist är av formella skäl den andra maken (jfr 14 kap. 2 § första stycket äktenskapsbalken). – Av det sagda följer att NN bör kunna väcka talan vid allmän domstol i frågan om hennes äktenskap har upplösts på grund av makens död. Hon har emellertid inte utformat sin talan i detta mål på detta sätt. I stället har hon yrkat att tingsrätten ska fastställa att hon är änka efter maken. En sådan talan kan inte ens med en vid tolkning anses avse en talan om fastställelse av att äktenskapet inte består. –

Förvaltningsrättens bedömning – För att Skatteverket ska kunna pröva en fråga om dödförklaring av en utländsk medborgare krävs att personen som är föremål för ansökan har en viss anknytning till Sverige. N:s enda anknytning till Sverige är äktenskapet med M.M., som är bosatt här i landet. Förvaltningsrätten bedömer att denna omständighet i sig inte innebär att det för Sveriges vidkommande föreligger ett praktiskt behov av dödförklaring. Skatteverket har anfört att dödförklaring i fall som det aktuella kan tillgodose behovet av korrekta och aktuella personuppgifter i folkbokföringen. Det finns emellertid inget stöd för att reglerna om dödförklaring är avsedda att fylla detta syfte. Dessutom kan M. M. troligen väcka talan vid allmän domstol i frågan om hans äktenskap har upplösts på grund av makens död (jfr RH 1999:12). En dom i ett sådant mål borde även kunna ligga till grund för ändring av uppgifterna i folkbokföringen. – Förvaltningsrätten anser sammantaget att omständigheterna i målet inte är sådana att svenska myndigheter har behörighet att pröva frågan om dödförklaring av N. Skatteverket borde alltså ha avvisat M.M:s ansökan. Skatteverkets beslut ska därför undanröjas och ansökan avvisas. – Förvaltningsrätten undanröjer Skatteverkets beslut och avvisar M.M:s ansökan om dödförklaring.

Skatteverket överklagade förvaltningsrättens beslut och yrkade att kammarrätten skulle undanröja beslutet och återförvisa målet till förvaltningsrätten för prövning av ansökan. Skatteverket anförde bl.a. följande. – Skatteverkets överklaganderätt – Förvaltningsrätten har genom det överklagade beslutet undanröjt Skatteverkets beslut och avvisat M.M:s ansökan om dödförklaring. Enligt förvaltningsrätten har Skatteverket inte varit behörigt att pröva ansökan om dödförklaring. Eftersom Skatteverket har gjort en annan bedömning av behörighetsfrågan får förvaltningsrättens beslut anses ha gått Skatteverket emot. I denna del kan vidare anföras att Skatteverket såsom ensam behörig myndighet i frågor om dödförklaring har ett starkt intresse av att få frågan om behörighet prövad. – Skatteverkets behörighet att pröva ansökan om dödförklaring – När det gäller frågan om svensk myndighets behörighet att ta upp och avgöra ärenden om dödförklaring m.m. med internationell anknytning anfördes i prop. 2004/05:88 att dessa frågor får avgöras med tillämpning av allmänna internationellt privaträttsliga regler. Hänvisningen till internationellt privaträttsliga regler är inte ny, utan frågan om behörighet för svensk domstol att ta upp ansökningar rörande utländska medborgare har tagits upp tidigare (se t.ex. SOU 1954:6 s. 124). Den rådande uppfattningen får anses vara att svensk domstol/myndighet är behörig att ta upp frågor om dödförklaring om det finns ett praktiskt behov av dödförklaring för svenskt vidkommande. – Vad som ska anses som praktiskt behov för svenskt vidkommande kan, enligt Skatteverkets mening, inte vara statiskt utan måste anpassas efter samhällets utveckling. Det är därvid två faktorer som särskilt bör beaktas, nämligen den ökade invandringen och betydelsen av Skatteverkets register. Det är i dag inte ovanligt att den ena parten i ett äktenskap invandrar till Sverige, medan den andra parten finns kvar i hemlandet. Den part som bosätter sig i Sverige blir registrerad i folkbokföringsregistret som gift, med den andra maken som s.k. relationsperson. Registreringar i folkbokföringsregistret har vittgående rättsverkningar och det finns ett behov av att kunna ändra dem vid ändrade förhållanden. Visserligen kan en försvunnen person i vissa fall avregistreras ur folkbokföringen utan att det har föregåtts av ett beslut om dödförklaring, men utrymmet för en sådan åtgärd är ytterst begränsat. Tilläggas kan att i ett fall som det nu aktuella torde ett beslut om dödförklaring i den försvunnas hemland inte ha någon rättsverkan i Sverige.

Kammarrätten i Stockholm (2014-03-26, Lindblom, Hammar, Schömer, referent) yttrade: – Skatteverkets överklaganderätt – Enligt 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) är den myndighet som först beslutade i saken den enskildes motpart i förvaltningsrätten. Myndigheten har enligt 33 § samma lag rätt att överklaga förvaltningsrättens beslut om det gått myndigheten emot. Syftet med att beslutsmyndigheten har rätt att överklaga förvaltningsrättens beslut är i första hand inte att kunna åstadkomma en rättelse i det enskilda fallet utan att ge myndigheten möjlighet att få klarlagt hur den ska förfara i fortsättningen. Det har också ansetts finnas ett allmänt intresse av att

materiellt oriktiga avgöranden inte blir bestående (prop. 1995/96:22 s. 73–75). – I förevarande fall har Skatteverket bedömt att myndigheten haft behörighet att pröva M.M:s ansökan om dödförklaring. Förvaltningsrätten har funnit att så inte har varit fallet och har därför undanröjt beslutet. Förvaltningsrättens avgörande har innehållit ett principiellt uttalande i fråga om Skatteverkets behörighet att pröva en ansökan om dödförklaring av utländsk medborgare och har också inneburit att Skatteverkets beslut undanröjts. Förvaltningsrättens beslut får därför anses ha gått Skatteverket emot på så sätt att myndigheten haft rätt att överklaga beslutet (jfr RÅ 2006 ref. 22, HFD 2012 not. 75 och HFD 2013 ref. 2). – Skatteverkets behörighet att pröva ansökan om dödförklaring – Frågan i målet är om Skatteverket har behörighet att pröva M.M:s ansökan om dödförklaring av N. N. är utländsk medborgare och har aldrig haft hemvist i Sverige. – Av DFL framgår inte i vilka fall en svensk domstol är behörig att pröva en ansökan om dödförklaring av en utländsk medborgare. I förarbetena anges att frågan får prövas med beaktande av allmänna internationellt privaträttsliga regler (prop. 2004/05:88 s. 25). I förarbetena till den tidigare regleringen av dödförklaring anges att utländska medborgare med viss anknytning till Sverige måste kunna vara föremål för en ansökan om dödförklaring. Det är naturligt att en svensk domstol är behörig att dödförklara en utländsk medborgare som vid försvinnandet haft hemvist här i riket. En svensk domstol ska också anses behörig då det finns ett praktiskt behov av dödförklaring för vårt lands vidkommande, t.ex. när det här finns egendom efter den bortovarande (SOU 1954:6 s. 124). – Europarådet har den 9 december 2009 antagit en rekommendation för att främja gemensamma regler vad gäller försvunna personer och dödförklaringar (CM/Rec(2009)12). I rekommendationen anges principer för när en myndighet får anses behörig att pröva en dödförklaring (principle 2). I rekommendationen anges att behörig myndighet får anses vara myndighet i det land (a) där den försvunne varit medborgare, haft hemvist eller varit stadigvarande bosatt (b) personen i fråga rapporterats försvunnen, eller (c) personen i fråga rapporterats försvunnen under en resa med båt eller flygplan som är registrerad i landet. – Rekommendationen är inte bindande, men har lett till att en översyn gjorts av bestämmelserna om dödförklaring, se lag (2013:782) om ändring i lagen om dödförklaring och prop. 2012/13:158. I förarbetena berörs inte frågan om fastställande av behörig myndighet, men Skatteverket, som initierat översynen av regleringen, har i promemoria den 16 maj 2012 (dnr 131 341327-12/113) behandlat frågan om förhållandet till internationell privaträtt. Skatteverket hänvisar i promemorian till uttalanden i doktrin om att en utlänning torde kunna dödförklaras i Sverige om han senast haft hemvist här (s. 8). – Det anges varken i lagstiftningen eller i förarbetena att bestämmelserna om dödförklaring kan tillämpas av Skatteverket för en utländsk medborgare med anknytning till Sverige genom en make bosatt i landet. Inte heller är sådan anknytning behörighetsgrundande enligt Europarådets rekommendation. Sammantaget instämmer kammarrätten i förvaltningsrättens bedömning att omständigheterna inte är sådana att Skatteverket har behörighet att pröva en ansökan om dödförklaring av N. Förvaltningsrättens beslut att undanröja Skatteverkets beslut varigenom

verket i sak prövat ansökan om dödförklaring och i stället avvisa ansökan var därför riktigt. Överklagandet ska således avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.

Skatteverket överklagade kammarrättens dom och yrkade att Högsta förvaltningsdomstolen skulle undanröja underrätternas avgöranden och återförvisa målet till förvaltningsrätten för prövning av M.M:s överklagande. Skatteverket anförde bl.a. följande. Det är inte ovanligt att den ena parten i ett äktenskap invandrar till Sverige, medan den andra parten – av olika skäl – finns kvar i hemlandet. Den part som bosätter sig i Sverige blir registrerad i folkbokföringsregistret som gift, med den andra maken som s.k. relationsperson. Har det gifta paret barn står dessa normalt under båda föräldrarnas vårdnad, vilket också registreras i folkbokföringsregistret. Skatteverket får regelbundet in ansökningar om dödförklaring där den försvunnes enda anknytning till Sverige är äktenskap, med eller utan gemensamma barn, eller släktskap med sökanden. – Den rådande uppfattningen får anses vara att svensk domstol/myndighet är behörig att ta upp frågor om dödförklaring om det finns ett praktiskt behov av dödförklaring för svenskt vidkommande. Vad som ska anses som ett sådant praktiskt behov kan inte vara statiskt utan måste anpassas efter samhällets utveckling. I det sammanhanget bör den ökade invandringen och betydelsen av här förda register särskilt beaktas. Registreringar i folkbokföringsregistret har vittgående rättsverkningar. Registret ska kunna tillgodose samhällets behov av basuppgifter vid t.ex. hindersprövningar och utgivande av socialförsäkringsförmåner och måste därför innehålla korrekta och aktuella personuppgifter. Det finns ett behov av att kunna ändra dem vid ändrade förhållanden. I fall där förutsättningarna för att dödförklara en försvunnen person är uppfyllda framstår det sannolikt som stötande, inte minst för den sökande, att ansökningen inte kan prövas.

M.M. yttrade sig inte i målet.

Högsta förvaltningsdomstolen (2015-06-25, Melin, Nord, Silfverberg, Baran, Andersson) yttrade:

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Frågan i målet är om Skatteverket är behörigt att pröva en ansökan om att en utländsk medborgare ska dödförklaras när dennes enda anknytning till Sverige är äktenskap med en person som är bosatt här.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 1 § DFL kan dödförklaring ske om någon som är försvunnen kan befaras vara död. Av 2–4 §§ framgår närmare under vilka förutsättningar som en person ska kunna dödförklaras. I 5 § anges vilka som får ansöka om dödförklaring. Hit hör bl.a. den försvunnes make.

DFL innehåller inte några bestämmelser om svensk myndighets behörighet att ta upp och avgöra ärenden om dödförklaring av utländsk medborgare, om vilket lands lag som då ska tillämpas och om förutsättningarna för att här i landet erkänna utländska beslut om dödförklaring. I författningskommentaren till 1 § DFL angavs att dessa frågor får avgöras med tillämpning av allmänna internationellt privaträttsliga regler (prop. 2004/05:88 s. 25).

Bestämmelserna om dödförklaring fanns tidigare i 25 kap. ärvdabalken. I förarbetena konstaterade ärvdabalkssakkunniga att det inte uttryckligen framgick av bestämmelserna huruvida svensk domstol var behörig att ta upp en ansökan om dödförklaring av utländsk medborgare, men att forumreglerna inte innehöll något hinder mot detta. Mot bakgrund av syftet med reglerna menade de sakkunniga att även utlänningar med viss anknytning till riket måste kunna omfattas av en ansökan om dödförklaring. Det syntes därför naturligt att svensk domstol var behörig att dödförklara en försvunnen utlänning som vid försvinnandet hade hemvist i Sverige. Men behörighet borde anses föreligga även då det fanns ett praktiskt behov av dödförklaring för svenskt vidkommande, t.ex. när det fanns egendom här efter den försvunne (SOU 1954:6 s. 124).

Europarådet har den 9 december 2009 antagit en rekommendation angående dödförklaring (CM/Rec (2009)12 of the Committee of Ministers to member states on principles concerning missing persons and the presumption of death). I rekommendationen anges som en vägledande princip att en myndighet bör ha behörighet att dödförklara en försvunnen person som var medborgare eller hade hemvist i den stat som myndigheten tillhör liksom den som rapporterats försvunnen på statens territorium eller under resa med ett fartyg eller flygplan registrerat i staten i fråga.

Med anledning av Europarådets rekommendation justerades några av reglerna i DFL fr.o.m. 2014. Bland annat utvidgades den krets som enligt 5 § får ansöka om dödförklaring (prop. 2012/13:158 s. 12 ff.).

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Vid bestämmandet av svensk myndighets behörighet att pröva ansökningar med internationell anknytning enligt DFL bör utgångspunkten vara att lagen är tillämplig på svenska medborgare och personer som har sitt hemvist här. Det överensstämmer väl med principerna för en myndighets behörighet enligt Europarådets rekommendation och får också anses ligga i linje med uttalandet i förarbetena till DFL om att allmänna internationellt privaträttsliga regler ska tillämpas.

En dödförklaring av en försvunnen utländsk medborgare som inte haft sitt hemvist här kan emellertid få både personliga och ekonomiska rättsverkningar för anhöriga som är bosatta i Sverige. Inte minst kan maken till den försvunne ha ett berättigat intresse av att få till stånd en

dödförklaring. Makens intresse har erkänts genom att en make uttryckligen tillhör den krets i 5 § DFL som har rätt att ansöka om dödförklaring. En dödförklaring kan också få betydelse för arvingar och testamentstagare efter den försvunne i de fall då denne har tillgångar i Sverige. Vidare kan dödförklaringen påverka rätten till vissa förmåner från socialförsäkringssystemet.

Redan mot bakgrund av de exempel som angetts i det föregående framgår att en dödförklaring på flera sätt kan få betydelse för anhöriga som är bosatta i Sverige. Det får därför anses vara en svensk angelägenhet att i vissa fall ge tillgång till ett förfarande här i landet även när den försvunne inte är medborgare i Sverige eller har haft sitt hemvist här. De anhöriga som enligt 5 § DFL har rätt att ansöka om dödförklaring och kan anses ha ett berättigat intresse av att en försvunnen kan dödförklaras i Sverige bör därför ges möjlighet att ansöka om sådan förklaring även i den nyss beskrivna situationen. Skatteverket får således anses ha behörighet att pröva en sådan ansökan.

Som make till N. får M.M., som är bosatt och folkbokförd i Sverige, anses ha ett berättigat intresse att få ansökningsen om dödförklaring av henne prövad i Sverige.

Kammarrättens och förvaltningsrättens avgöranden ska således upphävas och målet återförvisas till förvaltningsrätten för prövning av M.M:s överklagande av Skatteverkets beslut.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Med bifall till överklagandet upphäver Högsta förvaltningsdomstolen kammarrättens och förvaltningsrättens avgöranden samt återförvisar målet till förvaltningsrätten för prövning av M.M:s överklagande av Skatteverkets beslut.

Mål nr 2268-14, föredragande Eva Elvingsson